

FERENCZI SÁNDOR ELFELEJTETT ÍRÁSAI

A magyar nyelvű Ferenczi-írások bibliográfiája (*Thalassa* 1999. 2–3.sz.) pusztá létevel jótékonyan hat a kutatásra. Nemcsak az irodalmi tájékozódást könnyíti meg, de összevetésre is alkalmat ad, s megítélhetővé teszi, hogy egy-egy elénk kerülő Ferenczi-cikk „ismert”, regisztrált írás-e, avagy még a szakma sem tartja számon. Magam is csak e bibliográfia ismeretében látom, hogy Ferenczivel kapcsolatos jegyzeteim közt néhány olyan tétel is akad, amely még regisztrálatlan, s így a történeti kutatás számára is hozzáférhetetlen. A Pesti Napló 1928. május 27-i számában jelent meg például *Pszichoterápiai jelszavak* című cikke, amely – minden jel szerint – eddig elkerülte a kutatók figyelmét. (Ezt a cikket az alábbiakban közre is adom: bár rövid, terjedelme a hírlapi közléshez igazított, de tartalmilag egyáltalán nem érdektelen.)

Itt jegyzem meg, hogy Ferenczi Sándor és a *Pesti Napló* viszonya (legalábbis a húszas éveket illetően) alaposabb vizsgálatot érdemelne. Egyik adatom szerint ugyanis az 1927. december 25-i számban (*A szívfájdalomról*) egy másik Ferenczi-cikk is megjelent; az 1928. december 25-i számban vele készített nagy interjú közöltek (*A szerelem végső titkai*), Herman Lipót Ferenczi-portréjával; az 1928. május 25-i szám egy helyreigazításának adott helyet (*A pszichoanalízis és a katolikus pedagógia*) stb. S a *Pesti Napló*ból, sejtésem szerint, még néhány további Ferenczi-cikk (s még több vele kapcsolatos információ) is várható.

Regisztrálatlan írások, persze, máshonnan is előkerülhetnek. Egyik – cím nélkül közreadott, s a bibliográfiából hiányzó – nyilatkozata pl. az *A Toll* 1932. évi 5. számában jelent meg. Ennek szerkesztőségi fölvezetése nemcsak arról árulkodik, hogy a lap szakmai tekintélyként, mérvadó személyiségként tartotta számon Ferenczit, de arról is, hogy mire vártak tőle választ: „A Toll Ferenczi Sándor dr.-tól remélt lélektani magyarázatot arra, miért tűzdelte meg Lawrence a »Lady Chatterley«-t obscén szavakkal.” Igaz, a választ erre Ferenczi lényegében megkerülte, de az irodalmi mű pszichoanalitikus értelmezésének lehetőségéről és módjáról előadott fölfogása figyelemre méltó.

Nem szorosan ide tartozik, de ha már Ferenczivel kapcsolatos adósságainkról van szó, fölhívom a figyelmet egyik, tudomásom szerint még publikálatlan önéletrajzi följegyzésére, amely a lexikográfus Gulyás Pál tájékoztatására íródott, a *Magyar írók élete és művei* Ferenczi-szócikkéhez. Ez a dokumentum Gulyás Pál hagyatékában, az OSZK Kézirattárában található. Ezt is közreadom, mert az adatok megválogatása némi fényt vet Ferenczi önképére.

Lengyel András

1

[Önéletrajz]

Budapest, 1925. aug. 1.

1. Dr. Ferenczi Sándor
 2. Miskolcz 1873. júl. 7.
 3. izr.
 4. Ferenczi Bernát, Eibenschütz Róza.
 5. Miskolcz ev. ref. főgimn után bécsi cs. k. egyetemen orvosi diplomát szerzett 1896ban.
 6. budap. kir. törvényszék orvosszakértője volt tíz évig. A budap. ker. munkásbizt idegoszt. rendelő főorvosa 1903–1918ig. Katonaorvos a háborúban (ezredorvos).
 7. háborúban: Koronás ar. érdemk. a vitézs. érem szalagján.
 8. Számos cikk a Gyógyászat 1899–1923 évfolyamában.
 - ” ” a „Zentralblatt f. Psychoanalyse”ben 1911–13.
 - ” ” az „Internat. Zeitschrift für Psychoanalyse” 1913–1925. évf. (utóbbi folyóirat egyik szerkesztője).
 - ” ” Jahrbuch f. Psychoan. Forschungen. 1908–1914. évf.
 9. 1./ Lélekelemzés. Bpest, Dick M. 1911. (3 kiadás).
 - 1./ Léleki problémák ” ” 1912.
 - 3./ Ideges tünetek keletkezése ” ” 1913.
 - 4./ A psychoanalízis haladása ” ” 1919.
 - 5./ A hisztéria ” ” 1919.
- Németül: 1. Populäre Vorträge über Psychoan. Wien, 1921.
2. Hysterie u. Pathoneurosen ” 1922.
3. Versuch einer Genitaltheorie ” 1923.
4. Psychoan. d. paralyt. Geistesstörung
(mit St. Hollós). Wien, 1922.

Angolul: Sex and Psychoanalysis. Boston, 1917.

The development of Psychoanalysis. New York 1925.

10. Megjelenése óta egyik szerkesztője az „Internat. Zeitschr. f. Psychoan.”-nek. Wien.

2

Pszichoterápiai jelszavak

Néha az orvostudományban is felüti fejét egy és más olyan irányzat, amelyet nem annyira a nagy fáradságot és sok tudást igénylő elmélyedés, mint inkább a felületesség jellemez, de amely éppen könnyű fajsúlyánál fogva, ha rövid időre is, könnyen válik népszerűvé, tantételei pedig banális jelszavakká. Ilyenfajta gyors elterjedést jósolhatok annak a pszichoterápiai irányzatnak is, amely úgyszólván minden normális és kóros lelki jelenséget egyetlen szempontból: az *alacsonyabbrendűség* ténye és érzete alapján vél megmagyarázhatni. A lelki betegségek eszerint egytől egyig lappangó alacsonyrendűségi érzetektől fakadnak és ha sikerül a betegeket erről meggyőzni és rábírní őket, hogy ne törődjenek vele: csodálatos gyorsan meggyógyulnak. Más pszichoterápiák hónapokon, néha éveken át fáradoznak egy-egy komplikáltabb lelki kórság kibogozásán; az alacsonyabbrendűség tudomásulvétele és ellenőrzése révén (így mondják a hívek) már egynéhány beszélgetés és egypár találó utasítás után minden rendbe jöhet. A recept igen egyszerű. Ha a beteg arról panaszkodik, hogy tünete miatt nem tudja megállni a helyét a társadalomban, meg kell neki magyarázni, miféle „alacsonyabbrendűség” akadályozza őt ebben és megtanítani őt arra, milyen felesleges nagyon sokat törődnie azzal, hogy olyan kifogástalan háziasszony, oly kiváló polgár, tudós, vagy katona legyen. De ha másképp nem tud uralkodni magán, jobb, ha az igényeit szállítja alá és olyan társadalmi szituációt választ, amelyben ily túlzott követelményeket nem támasztanak vele szemben. Innen persze már csak egy lépésnyi a távolság a szociális utopizmus felé – és ezt a lépést az „inferioritáskomplexum” hirdetői már meg is tették. Szerintük az olyan társadalmi és gyermeknevelési reform, amely kiküszöbölne az emberekből a különbségek nagyraértékelését és az ebből következő nagyratörést, minden lelkibetegségnek és szenvedésnek elejét venné. Ezen elv révén a jelzett irány hovatovább átsúszott a lélektan és lélekkórtan alapjáról a szociológia terére és egyre kevesebb szükségét látja annak, hogy az egyes kóresetekben az egyéniség kialakulását úgyszólván a születéstől kezdve lépésről lépésre rekonstruálja és az így nyert, sokszor rendkívül komplikált anyagban igyekezzék új rendet teremteni.

Talán csak véletlenség, hogy az új irány megalakítója, a bécsi dr. *Adler*; egy ideig pszichoanalízissel is foglalkozott; ezen előképzettségének nyomai mun-

káiból mindenestre már régóta eltűntek és elismerésreméltó, hogy eljárás-módját nem is nevezi lélekelemzésnek, hanem attól teljesen független gyógyításmódnak, melyet ő individuálpiszichológiának hív. Kérdéses egyébként, hogy ez utóbbi elnevezés egészen találó-e és hogy az új irányzat nem fog-e a tudomány történetében valamikor inkább a tömeglélektan, vagyis a tömegszugesztio egy nemeként szerepelni.

Mint említettük, ez az irányzat nemcsak a kóros, hanem az ép lelki működések nagy részét is a „Minderwertigkeit”-ből vezeti le. A zsenialitás, a tehetség nem más, mint kísérlet arra, hogy valami gyengeségünket leplezzük és kompenzáljuk vele; Beethoven zenei lángelméje nem fejlődött volna ki fülbetegségekre való hajlamosság nélkül; a festőknél a szem működése körül lehet valami baj; a nagyon éles logika menekvés az intellektuális alsóbbrendűség elől stb., stb.

Ez a tisztára hatalmi és nagysági törekvésekre redukált lélektan attól sem riad vissza, hogy a szerelmi és erotikus élet alapvető jelentőségét tagadja; szerinte a nemi életben is majd minden zavar a hatalmi alsóbbrendűség következménye.

Maga a jelenség, amelyre az individualisták egész tudományukat építik, nem ismeretlen a pszichoanalízis művelői előtt sem. A lélekelemzés jóval Adler előtt rámutatott arra, hogy az emberi lény egoisztikus és erotikus mindenhatósági törekvésekkel jön a világra és csak lassan-lassan, sokszor traumatikus zökkenőkkel, mond le kénytelen-kelletlen a csecsemő- és gyermekkorban még tényleges paradicsomi boldogságról. Ezt a hozzátörődést alkalmazkodásnak nevezzük és úgy véljük, hogy azok, akik később neurotikussá válnak, az alkalmazkodási sorozat valamely alsóbb tagjához tudattalanul rögzítődnek és hajlandók az infantilis fejlődési fokra visszaesni. Ám ellentétben Adlerrel, a banális „Minderwertigkeitskomplex”-et éppen alapos kutatásai révén az analízis nem ismerheti el végső magyarázatnak és emögött, valamint a túlzott hatalomravágyás mögött, igen sokszor egészen más, többnyire a nemi életet illető önbizalomhiányt derít ki.

Téves azonban az az állítás, hogy Freud és a pszichoanalitikusok „mindent” a szexualitásra vezetnek vissza; eleitől fogva (tehát nemcsak az individualisták fellépése óta) azt tanította a lélekelemzés, hogy a neurozisos túlnyomó része az ösztönök és az „én” konfliktusából keletkezik, amely küzdelemben éppen az „én” bizonyul erősebbnek és vezet az ösztönélet korlátozásához, részben elfojtásához.

Az igazsághoz híven meg kell állapítani, hogy Adlernek maradt pszichoanalitikus korszakából néhány értékes biológiai értekezése is, melyek annakidején arra a reményre jogosítottak, hogy ő lesz az, aki a biológia és a pszichoanalízis közti kapcsolatok kiépítésében jelentős haladást fog tenni. Talán csak kifejlett szociális és pedagógiai hajlandósága térítette el őt ettől a természettudományos iránytól.

(Pesti Napló, 1928. máj. 27.)